

Андрій ТЕРЛЕЦЬКИЙ
Управління національної
поліції у Львівській області, юрист
andriy.terletskyi@ukr.net
ORCID: 0009-0001-0767-2702

ПРАВОВА КУЛЬТУРА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ

<http://doi.org/10.23939/law2025.46.328>

© Терлецький А., 2025

Сучасне суспільство переживає глибокі трансформаційні процеси, що стосуються не лише соціально-економічних, а й духовно-моральних основ буття. У цих умовах питання правової культури набуває нових вимірів, зокрема в аспекті її духовно-морального наповнення. Правова культура постає не лише як система знань про право, правові навички та правову поведінку, а й як онтологічно глибоке явище, тісно пов'язане з духовністю, моральністю та культурною ідентичністю особистості. Саме тому актуальний аналіз правової культури через призму джерел чеснот, моральних орієнтирів і християнської екзистенції.

Методологічною основою дослідження є міждисциплінарний підхід, що поєднує філософсько-правовий аналіз, культурологічне бачення, богословське осмислення і герменевтику інтерпретацію моральних категорій. Такий підхід дає змогу глибше дослідити, як духовні й моральні засади формують структуру правової культури, а також як сама правова культура впливає на етичну свідомість і вищі ціннісні орієнтири особистості.

Під поняттям правова культура в цьому дослідженні розуміється не лише сукупність правових знань і вмінь, а й здатність діяти відповідно до внутрішньоморальної норми, що кореспондує із правом, а вищим проявом – із божественною правдою.

Моральність розглядається як система норм, що формується від впливом духовної цивілізації, канонічних традицій та онтологічного розуміння людини.

Конкретні духовні якості виражені у чеснотах, що реалізуються через вольовий акт та спрямовують правову поведінку особи.

Ядром усього дослідження є духовно-моральні засади як комплекс фундаментальних орієнтирів, які формують внутрішній світ людини, її здатність розрізняти добро і зло, обирати шлях істини, справедливості, любові та служіння. Вони базуються на духовних джерелах: віра, совість, Священне Писання, канонічна традиція, молитовний досвід, споглядальна екзистенція, християнське вчення про чесноти; на моральних категоріях: добро, обов'язок, честь, гідність, милосердя, жертвність, істинність, моральний вибір; на цінностях, виведених з онтології людини: з її створеності на образ Божий, її покликання до святості, до морального зростання і до свободи, яка не нищить, а гармонізує.

Ключові слова: моральні норми, герменевтика моралі, канонічність, духовна цивілізація, джерела моралі, чесноти, християнська екзистенція, правова культура, правосвідомість.

Постановка проблеми. У період духовно-моральної кризи та втрати орієнтирів у сучасному суспільстві особливо актуальним є осмислення ролі правової культури як інструменту формування особистості на основі вищих духовних та моральних цінностей. Розгляд правової культури не лише як правового, але і як метаантропологічного явища сприяє пошуку гармонії між внутрішнім моральним законом і зовнішнім правовим порядком.

Аналіз дослідження проблеми. Питання правової культури досліджувалися у філософсько-правовій, культурологічній та богословській літературі. Однак тема морально-духовних засад правової культури залишається недостатньо вивченою в контексті синтезу онтологічного, герменевтичного й християнсько-антропологічного підходів.

Мета статті. Показати, як духовні та моральні джерела формують правову культуру, розкрити структуру моральних чеснот та їхній вплив на правову свідомість особистості в контексті духовної цивілізації.

Виклад основного матеріалу. У статті розглядаються морально-духовні засади правової культури як складова частина формування особистості та суспільства в умовах духовної цивілізації. Автор аналізує джерела моральності та чеснот в онтологічному і культурологічному контексті, визначає види моральних норм і чеснот за рівнем духовності: тілесні (ордологічні), душевні (екзистенціальні), духовні (трансцендентальні). Особливу увагу присвячено герменевтичним процесам у моралі, значенню канонічності моральних норм [11, с. 205], а також впливу християнської екзистенції [12, с. 235] на формування правової свідомості. У статті обґрунтовується, що правова культура, будучи не лише етичним, а й духовно-онтологічним феноменом, здатна виконувати функцію гармонізації людського буття в земному і надземному вимірах.

Ці засади не нав'язуються ззовні (як закони), а визрівають у глибині духа людини і саме через них формуються справжня правова свідомість, правова поведінка і культура взаємин у суспільстві. Можна сказати, духовно-моральні засади – це “внутрішня конституція” людської душі, яка стоїть вище за будь-яке зовнішнє право, але робить саме право людським, правдивим і таким, що зцілює суспільство.

Отже, поняттєвий апарат статті спирається на синтез традиційного і сучасного, природного і надприродного, особистісного і суспільного. Це дає змогу побачити правову культуру не лише як глибоку духовно-моральну дійсність, що веде до правдивого і гармонійного буття.

У контексті сучасної духовно-культурної кризи та розмиття моральних орієнтирів особливої актуальності набуває герменевтичне осмислення моралі – як процесу тлумачення, переосмислення та виявлення глибинних смислів моральних норм у взаємодії з духовними традиціями, культурними кодами та онтологічною сутністю людини. Мораль перестає бути лише системою зовнішніх норм і стає живим полем постійного діалогу між особистістю, її сумлінням і Божим Одкровенням, вкоріненим у канонічних основах.

На нашу думку, герменевтика моралі – це не просто інтелектуальне витлумачення морального змісту, а акт духовного осягнення істини про добро, справедливість і чесноту. У християнській традиції таке тлумачення здійснюється на основі Священного Писання, святоотцівської спадщини, досвіду подвижництва, а також контексту буття конкретної спільноти, у якій народжується моральна практика. Герменевтичний підхід дає змогу побачити мораль не як застиглу доктрину, а як живу духовну тканину, яка незмінно, базуючись на істині, здатна бути співзвучною часові.

У герменевтичному процесі [13, с. 114] особливе значення має поєднання індивідуального морального досвіду з канонічністю – тобто із нормативністю, усталеністю й авторитетністю моральних засад, які вкорінені у богословському Переданні [10, с. 146]. Канонічність моралі не означає її закостеніння, але вказує на її внутрішню обов'язковість, перевірену століттями духовного досвіду і визнану церковною свідомістю як надійну дорогу до святості. Отже, моральні норми у своєму справжньому вигляді не є продуктом суб'єктивних рішень чи культурних мод, а мають джерела в божественному порядку буття – тобто утворенні, промислі Божому і спасительній місії Христа.

Особливістю герменевтичного підходу є визнання того, що моральні норми формуються не одномоментно, а стихійно й поступово, у взаємодії з історичними, культурними й духовними викликами. Але водночас цей процес не є хаотичним: у ньому наявна онтична логіка, яка веде до цілісного бачення чеснот і гріха, правди і омани, волі й відповідальності. Канонічна мораль є не лише регулятором поведінки, а й виявом ідеї обоження людини через участь у божественному світлі, а, отже, – через чинення добра і правди, вкорінених у джерелах християнської духовності.

Герменевтичний підхід також дає змогу розрізнити три рівні моралі, про які згадується у сучасному богослів'ї і християнській антропології: елементарна мораль, раціональна мораль, ірраціональна (трансцендентальна) мораль [12, с. 64].

Елементарна мораль спирається на природні нахили до добра, співчуття, справедливості. Раціональна мораль – на свідоме розрізнення добра і зла, відповідальність, закон і сумління. Ірраціональна (трансцендентальна) мораль [12, с. 66] виходить за межі розумного і торкається містичного досвіду, богоєднання, інтуїтивного розпізнавання волі Божої.

Усі ці рівні постають як шари духовного осмислення світу, де герменевтика виступає способом занурення у глибину моральних смислів, а канонічність – критерієм істинності такого осмислення. З цього погляду, мораль не є людським витвором, а радше відлунням Божої правди [8, с. 110], що прагне реалізуватися у конкретному суспільному й культурному контексті.

Отже, правова культура, яка не базується на герменевтичному тлумаченні моралі та її канонічних джерел, ризикує стати технократичною, відірваною від людини та її покликання до святості. Лише та правова культура, що інтегрує духовно-моральні засади, здатна забезпечити правдиве буття людини в суспільстві і відкривати горизонти її онтологічного розвитку.

Важливим чинником у праві є вчення про джерела чеснот в онтології та культурі. Адже поняття чесноти посідає одне з центральних місць у християнській метаантропології та богословській етиці. Від моральності, яка здебільшого орієнтована на зовнішній регламент поведінки, чеснота відрізняється своєю глибиною, внутрішньою якістю – вона є станом серця і волі, природною схильністю до добра, що формується не лише навчанням чи традицією, але й благодаттю Божою. Мораль часто сприймається як соціальний кодекс, що забезпечує гармонійне співіснування людей у суспільстві, тоді як чеснота – це духовний стрижень особистості, вкорінений у правді буття й освячений участю в Божественній природі. Саме в онтології, тобто в природі буття як такого, чесноти мають своє першоджерело, бо Бог, який є Буттям, Правдою і Любов'ю, є також повнотою усіх чеснот.

Онтологічне джерело чеснот полягає в самій структурі буття, яка передбачає певну гармонію, порядок, спрямованість до добра і цілісності. У християнській традиції це має своє коріння у вченні про образ і подобу Божу в людині (Бут. 1:26-27).

Людина створена здатною не лише пізнавати добро, але й уподібнюватися до Бога через чинення цього добра – саме в цьому контексті чесноти не є лише етичним вибором, а способом буття у відповідності до Божої волі. Чеснота – це не лише зусилля волі, але й відгук людської природи на благодать, це творча взаємодія між Богом і людиною.

Крім того, чеснота формується також у культурному вимірі. Кожна культура – це своєрідний простір утілення певного морального ідеалу. У традиційному українському суспільстві, наприклад, ми спостерігаємо багату систему чеснот, що передавались у піснях, прислів'ях, обрядах, літературі, духовній поезії. Такі чесноти, як гостинність, жертівність, милосердя, пошана до старших, любов до Батьківщини – це не лише культурні норми, а й духовні ідеали, які мали свої корені у віковій християнській свідомості народу. У такому сенсі культура постає як “пам'ять чеснот” [5, с. 118], їхнє втілення в повсякденності.

Крім традиційної культури, важливим джерелом чеснот є Церковне Передання – Свята літургія, молитва, життя святих. У богослужінні Церкви чесноти не тільки оспівуються, але й переживаються: терпіння і мужність мучеників, стриманість і смирення подвижників, віра і надія Богородиці – усе це стає еталоном для вірного. Особливо виразно це спостерігається в паломництві, де через молитовний шлях, тілесне зусилля і духовну зосередженість паломник входить у простір

чесноти як реального духовного досвіду. Паломництво стає школою чеснот – смирення, вдячності, витривалості, братньої підтримки. І саме в цих умовах онтологія (природа людського буття) зустрічається з культурою (історично сформованою формою вияву чеснот), породжуючи духовне зростання.

У сучасному світі, який нерідко підмінює чесноту ефективністю, а внутрішню святість – зовнішнім успіхом, надзвичайно важливо повернутися до онтологічного розуміння чеснот. Тільки тоді, коли чеснота знову буде сприйматися як покликання буття, як спосіб існування у світлі Божої істини, культура зможе віднайти свою душу. Лише така культура, яка зберігає джерело чеснот, здатна бути життєздатною, а не руйнівною. І лише така людина, що живе чеснотами, зможе нести в собі образ Божий – цілісний, світлий і гідний.

Підтвердженням, що чесноти були не лише особистісними, а й суспільно значущими категоріями, слугує історія вчень про державу і право. Наприклад, у працях античних мислителів – Платона та Арістотеля – чеснота розглядається як неодмінна умова гармонійного устрою держави. Платон у “Державі” [9] описує ідеальну політію, засновану на чеснотах мудрості, мужності, поміркованості та справедливості, які мають бути притаманні як правителям, так і громадянам. Арістотель у “Никомановій етиці” [3] підкреслював, що справедливість як чеснота є не лише правовою категорією, а й найвищим моральним виявом у стосунках між людьми. Надалі християнські мислителі, зокрема св. Августин і св. Хома Аквінський, вписали ці чесноти в онтологічне бачення світу, де справедливість – не просто закон, а відповідність до Божого порядку [1; 2]. Отже, формування правової та політичної культури Західної цивілізації значною мірою ґрунтувалося на розумінні чеснот як потрібної основи і для особистого життя, і для функціонування державних інституцій. У цьому прикладі ясно простежується, як онтологія (уявлення про порядок буття) і культура (включно з правом і державою) черпають силу з джерел чеснот.

Подібні уявлення про чесноти як підвалини державного і правового устрою були властиві й українській традиції. У “Пактах і Конституції законів і вольностей Війська Запорозького” Пилипа Орлика (1710) [6], яку часто називають першою європейською конституцією Нового часу, чітко простежується ідея, що влада має діяти не лише згідно з правом, але й із моральними чеснотами – зокрема, зі справедливістю, милосердям, повагою до гідності особи. Тож навіть у політичній думці української культури джерела чеснот мали не лише етичне, а й онтологічне і правове значення.

Важливо підкреслити зв'язок між формуванням правової культури з християнським буттям (екзистенцією), що відображатиметься у двох аспектах: духовному і суспільному.

Християнська екзистенція – це особистісне, глибоко внутрішнє переживання буття перед Богом, що передбачає відповідальність, свободу вибору та моральну цілісність. Її джерелом є віра в Бога як Творця і Суддю, а також переконаність у тому, що кожна людина покликана до життя у правді, любові та милосерді. Така екзистенція формує в людині не лише моральні якості, а й правову свідомість, адже визнає кожную особистість як носія гідності та права, дарованих Богом, а не державою чи суспільством.

У християнському світогляді правова культура не є суто юридичною системою норм і заборон, а передусім – способом бути в правді. Християнство вкорінює правову культуру в Божому законі, який є вищим від людських правил. “Не вбивай”, “Не кради”, “Не свідчи неправдиво” – це не лише моральні заповіді, а й основа будь-якого правового устрою, який прагне справедливості. У Священному Писанні чітко простежується, що праведність і законність не повинні суперечити одне одному, але співіснувати в істині. Христос як Учитель істини не заперечував Закон, а вдосконалював його, додаючи юридичного змісту глибину любові й внутрішнього навернення: “Ви чули, що сказано давнім..., а Я кажу вам...” (Мт. 5:21-48).

Правова культура, коли вона ґрунтується на християнській екзистенції, виходить за межі формального дотримання Закону. Вона стає живим виявом віри, яка впорядковує не лише зовнішнє, а й внутрішнє життя особи та громади. Християнська правосвідомість передбачає, що справедливість має бути пройнята милосердям, а суд – істинним розпізнанням добра і зла. Тому суддя,

політик, громадянин, вихований у християнському дусі, діє не просто за нормами, а з огляду на відповідальність перед Богом і ближніми. Це робить правову культуру не лише системою норм, а й способом буття людини у спільноті.

Історично християнська екзистенція мала глибокий вплив на формування західної правової традиції. Кодекси законів у середньовічній Європі часто містили посилання на Євангеліє або богословські трактати. Зокрема, у працях св. Хоми Аквінського правовий порядок розглядався як похідний від вищого – Божого Закону, який закарбовано у природі людини. Це стало основою для розвитку концепції природного права – вчення, згідно з яким існує універсальний моральний закон, відкритий розумові й совісті, незалежно від релігії чи національності. Саме це розуміння заклало підвалини сучасного права людини.

В українському контексті християнська екзистенція відігравала значну роль у формуванні правової самосвідомості ще з часів Київської Русі. В “Руській Правді” Ярослава Мудрого можна вбачати поєднання язичницьких і християнських уявлень про справедливість. А пізніше, в період Козацької держави, ідеї про Божу справедливість та моральну відповідальність правителів були закладені в основи управління. У Конституції Пилипа Орлика християнські чесноти – як особистісні, так і суспільні – були визнані необхідними як для влади, так і для народу.

Сучасна правова культура, яка ігнорує духовний вимір, ризикує втратити не лише моральні орієнтири, а й саму основу справедливості. Християнська екзистенція постійно нагадує: без віри в істину, без усвідомлення гідності кожної особи як образу Божого, жодна правова система не буде ані сталою, ані гуманною. Там, де втрачається відчуття відповідальності перед Богом (як записано в Конституції України), народжуються диктатури, правовий нігілізм, моральна анемія. А там, де духовність і правовий порядок взаємодіють – виникає культура служіння, чесності, милосердя і правдивої свободи.

Право, як система норм, що регулює життя суспільства, традиційно розглядається через раціональні, позитивістські призми. Однак у духовному вимірі буття правові категорії набувають глибшого сенсу, вкоріненого в метаонтології особистості, покликаної до співжиття у правді, свободі й любові. Вони не зводяться лише до зовнішньої регуляції поведінки, а є частиною внутрішнього морального устрою, що відображає Божий задум про людину і світ.

Однією з ключових правових категорій є справедливість, яка в християнському розумінні виходить за рамки “віддати кожному належне”. Це передусім здатність жити в істині, визнаючи цінність іншого як рівного перед Богом. У духовному бутті справедливість проявляється як гармонія між совістю, законом і Божою волею. Вона вимагає не лише формальної рівності, а й сердечної праведності, здатності бачити потреби ближнього і діяти у дусі любові.

Свобода – ще одна фундаментальна категорія права – в духовному контексті розкривається як здатність до вибору добра. Людина, створена на образ Божий, має свobodну волю, але вона не є самоціллю. Лише в єдності з правдою свобода стає істинною. Христос каже: “І пізнаєте істину, і істина визволить вас” (Ів. 8:32). Отже, свобода в духовному вимірі завжди орієнтована на благо веде до особистої відповідальності, а не до анархії.

Закон у духовному розумінні – не лише зовнішній припис, а вияв Божої волі, що звертається до серця людини. Апостол Павло у Посланні до римлян говорить про закон, написаний на серці (Рим. 2:15), який діє через сумління. Це означає, що істинне розуміння правової норми можливе лише тоді, коли її внутрішньо прийнято. Християнська традиція визнає три рівні Закону: вічний (Божий план буття), природний (відбитий у людській природі) та людський (конкретні державні норми). Йдеться про надприродний, природний та позитивний, гармонія між якими є запорукою правдивого порядку в суспільстві.

У духовному бутті важливою правовою категорією виступає відповідальність – як особисте прийняття наслідків своїх рішень у світлі Божої правди. Це не страх перед покаранням, а розуміння сенсу свого життя як дару і завдання. Людина, що живе у Христі, бере на себе відповідальність за ближніх, за довкілля, за суспільство – не лише згідно з законом, але з любові. Відповідальність у духовному розумінні наближає до святості, бо чинити добро – це не просто правова вимога, а прояв онтологічної причетності до Божої любові.

Інша сутнісна категорія – гідність. У праві вона часто фігурує як абстрактна цінність, гарантована конституцією або міжнародними актами. Проте в духовному бутті гідність має персоналістичний характер. Людина гідна не через статус, вік чи заслуги, а тому, що вона створена за образом Божим. Ця гідність не може бути відібрана чи знищена, навіть коли людина грішить. У правовій культурі, натхненній християнським світоглядом, визнання гідності є основою для всіх інших прав та обов'язків.

На окрему увагу заслуговує категорія милосердя, що рідко розглядається як правова, але в духовному вимірі вона виступає як вища форма справедливості. Милосердя не заперечує закон, а доповнює його. Це здатність побачити за юридичним випадком живу особу, яка потребує не лише вироку, а й допомоги, прощення, співчуття. У Євангелії Христос не скасовує правових норм, але вчить бачити глибше: “Ідіть і навчіться, що означає: милості хочу, а не жертви” (Мт. 9:13). Це означає, що правова категорія набуває своєї повноти лише тоді, коли в ній живе дух любові.

У духовному бутті також змінюється саме розуміння покарання. Воно не повинно бути актом помсти, а засобом виправлення, очищення, відновлення. Це важливо як для особистого каяття, так і для судової практики. Християнство пропонує не скасування справедливості, а її духовне перетворення через покаяння, пробачення, спокуту.

Отже, правові категорії, переосмислені у контексті духовного буття, допомагають побачити право не лише як інструмент зовнішнього порядку, а як прояв внутрішнього духовного змісту життя. Такий підхід відкриває перспективу не формального, а життєтворчого правопорядку, що спирається на істину, гідність, милосердя й свободу – цінності, які мають своє джерело в самій природі Бога і в покликанні людини до спасіння.

Висновки. Отже, правова культура в сучасному суспільстві набуває не лише соціального, а й духовно-онтологічного змісту. В основі її лежить не просто дотримання норм, а глибоке усвідомлення сенсу буття людини як створеної на образ Божий, який прямує до Його подоби, покликаної до любові, справедливості та свободи. Чеснота, як внутрішня якість, що впливає з моральної сили і благодаті, формує духовний простір, у якому правові категорії отримують своє правдиве значення. Через взаємозв'язок екзистенції, гідності, закону і милосердя формується новий рівень осмислення права – як шлях до гармонійного співжиття, що має як земний, так і вічний сенс. Саме в такому підході можливе справжнє примирення юридичного і духовного, особистого й суспільного, природного і надприродного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Августин Аврелій. Про град Божий. Київ: КМ Академія, 2002. 783 с.
2. Аквінський Фома. Сума теології. Вибрані питання. Львів: Свічадо, 2001. 432 с.
3. Арістотель. Нікоманова етика. Київ: Юріверс, 2002. 319 с.
4. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Завіту. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2011. 1376 с.
5. Дамаскин Іоан, преподобний. Точний виклад Православної віри. Київ: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2010. 294 с.
6. Конституція Пилипа Орлика: 1710 рік. Текст і дослідження. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського, 2008. 112 с.
7. Конституція України: офіц. текст: станом на 1 січня 2024 р. Київ: Парлам. вид-во, 2024. 64 с.
8. Отці Церкви про багатство і бідність / ред. М. Горяча (Витоки християнства. Част. 4: Джерела, 2). Львів: Вид-во УКУ 2018, 360 с.
9. Платон. Держава. Київ: Основи, 2000. 528 с.
10. Релігієзнавчий словник / за ред. А. Колодного і Б. Лобовика. К.: Четверта хвиля, 1996. 392 с.
11. Сливка С. С. Філософія права: том 4. Канонічне право: підручник. Вид. 5-те, переробл. і допов. Київ: Вид-во “Людмила”, 2021. 347 с.

12. Сливка С. С. Паломницьке богослів'я: курс лекцій з методичними та практичними рекомендаціями. Івано-Франківськ; Львів; Манява: Манускрипт-Львів, 2025. 368 с.
13. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. К.: Абрис, 2002. 744 с.

REFERENCES

1. Avhustyn Avrelii. *Pro hrad Bozhyi* [On the City of God]. Kyiv: KM Akademia, 2002. 783 p. [In Ukrainian].
2. Akvinskyi Foma. *Suma teolohii* [Summa Theologiae]. Vybrani pytannia. Lviv: Svichado, 2001. 432 p. [In Ukrainian].
3. Aristotel. *Nikomanova etyka*. [Nicomachean Ethics]. Kyiv: Yurivers, 2002. 319 p. [In Ukrainian].
4. *Bibliia abo Knyhy Sviatoho Pysma Staroho y Novoho Zavitu*. [The Bible or the Books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments]. Kyiv: Ukrainske Bibliine Tovarystvo, 2011. 1376 p. [In Ukrainian].
5. Damaskyn Ioan, prepodobnyi. *Tochnyi vyklad Pravoslavnoi viry*. [An Accurate Exposition of the Orthodox Faith]. Kyiv: Vydavnychi viddil UPTs Kyivskoho Patriarkhatu, 2010. 294 p. [In Ukrainian].
6. *Konstytutsiia Pylypa Orlyka* [Constitution of Pylyp Orlyk]: 1710 rik. Tekst i doslidzhennia. Kyiv: Instytut ukrainskoi arkhieohrafii ta dzhereloznavstva imeni M. S. Hrushevskoho, 2008. 112 p. [In Ukrainian].
7. *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine]: ofits. tekst: stanom na 1 sichnia 2024 r. Kyiv: Parlam. vyd-vo, 2024. 64 p. [In Ukrainian].
8. Ottsi tserkvy pro bahatstvo i bidnist/red. M. Horiacha (*Vytoky khrystianstva*. [Origins of Christianity.] Chast. 4: Dzherela, 2). Lviv: Vyd-vo UKU 2018, 360 p. [In Ukrainian].
9. Platon. *Derzhava*. [State]. Kyiv: Osnovy, 2000. 528 p. [In Ukrainian].
10. *Relihiieznavchyi slovnyk* [Dictionary of Religious Studies] / za red. A. Kolodnoho i B. Lobovyka. K.: Chetverta khvyliia, 1996. 392 p. [In Ukrainian].
11. Slyvka, S. S. *Filosofiia prava: tom 4. Kanonichne pravo* [Philosophy of Law: Vol. 4. Canon Law]: pidruchnyk. Vyd. 5-te, pererobl. i dopov. Kyiv: Vyd-vo "Liudmyla", 2021. 347 p. [In Ukrainian].
12. Slyvka, S. S. *Palomnytske bohoslivia: kurs lektsii z metodychnymy ta praktychnymy rekomendatsiiamy* [Pilgrim theology: a course of lectures with methodological and practical recommendations]. Ivano-Frankivsk; Lviv; Maniava: Manuscript-Lviv, 2025. 368 p. [In Ukrainian].
13. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary] / za red. V. I. Shynkaruka. K.: Abrys, 2002. 744 p. [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 20.04.2025 р.

Andriy TERLETSKYI

National Police

Department in Lviv Oblast, Lawyer

andriy.terletskyi@ukr.net

ORCID: 0009-0001-0767-2702

LEGAL CULTURE IN MODERN SOCIETY: SPIRITUAL AND MORAL PRINCIPLES

Modern society is experiencing deep transformation processes that concern not only the socio-economic, but also the spiritual and moral foundations of existence. In these conditions, the issue of legal culture is acquiring new dimensions, in particular in the aspect of its spiritual and moral content. Legal culture appears not only as a system of knowledge about law, legal skills and legal behavior, but also as an ontologically deep phenomenon, closely related to spirituality, morality and cultural identity of the individual. That is why the analysis of legal culture through the prism of the sources of virtues, moral guidelines and Christian existence is relevant.

The methodological basis of the study is an interdisciplinary approach that combines philosophical and legal analysis, cultural vision, theological understanding and hermeneutics interpretation of moral categories. This approach allows for a deeper investigation of how spiritual and

moral principles shape the structure of legal culture, as well as how legal culture itself influences the ethical consciousness and higher value orientations of the individual.

The concept of legal culture in this study refers not only to the totality of legal knowledge and skills, but also to the ability to act in accordance with an internal moral norm that corresponds to the law, and in its highest manifestation – to divine truth.

Morality is considered as a system of norms that is formed under the influence of spiritual civilization, canonical traditions and the ontological understanding of man.

Specific spiritual qualities are expressed in virtues that are realized through a volitional act and direct the legal behavior of a person.

The core of the entire study is spiritual and moral principles as a complex of fundamental orientations that form the inner world of a person, his ability to distinguish good from evil, to choose the path of truth, justice, love and service. They are based on spiritual sources: faith, conscience, Holy Scripture, canonical tradition, prayer experience, contemplative existence, Christian teaching on virtues; on moral categories: goodness, duty, honor, dignity, mercy, sacrifice, truth, moral choice; on values derived from the ontology of man: from his creation in the image of God, his calling to holiness, to moral growth and to freedom that does not destroy, but harmonizes.

Keywords: moral norms, hermeneutics of morality, canonicity, spiritual civilization, sources of morality, virtues, Christian existence, legal culture, legal consciousness.